

**Soluții financiare
din bani europeni
pentru fermierii
români**

**Microcreditarea
și Garantarea**

O parte din informațiile prezentate în acest raport au fost furnizate de experții prezenți la întâlnirile grupului de lucru inter-ministerial MADR – MAE – FGCR - Secretariatul General al Guvernului, la care au participat reprezentanții principalelor instituții de micro-finanțare din România, cu scopul identificării de soluții privind facilitarea creditării echitabile a fermelor mici și mijlocii din România. Le mulțumim pe această cale.

Introducere

Se poate afirma că agricultura în România se află într-un proces de așezare, profesionalizare, adaptare la piață. Treptat (cu pași foarte mici), structura exploatațiilor se schimbă – în decurs de un an, între 2010 și 2011, a scăzut ponderea suprafeței deținute de fermele cu dimensiuni de 1-10 ha de la 32,3% la 30,3% și a crescut cea deținută de fermele care au între 10 și 100 ha de la 15,5% la 17,6%¹.

Politicile statului converg în această direcție, a consolidării agriculturii de mijloc, iar în acest context accesul la capital reprezintă una dintre variabilele/condițiile fundamentale:

Prin Planul Național de Dezvoltare Rurală (PNDR) s-au cheltuit, pe zona de subzistență, sau urmează să se cheltuiască în total 468 de milioane de euro, o suma importantă, care are ca destinație 80.000 de gospodării. Din păcate, sprijinul primit a fost de 1.500 de euro pe exploatație timp de trei sau cinci ani, dar fiind oferit în această formă nu au avut eficiența pe care ne-am fi dorit-o.

Cred că 1.500 de euro pentru o fermă de subzistență nu o ajută să devină productivă, ci doar îi prelungește agonia. Noi vrem să dezvoltăm fermele medii, de familie, pe care le vom defini prin lege în colaborare cu asociațiile de producători"

(Ministrul Agriculturii)

În prezent, se estimează că aproximativ 40% din fermierii activi din România nu au acces direct la serviciile financiare, iar pentru cei care au, capacitatea redusă de atragere a co-finanțării și costul mare al capitalului împrumutat reprezintă un important dezavantaj concurențial față de fermierii din alte state membre.

¹ Date Fondul de Garantare a Creditului Rural

Uniunea Europeană pune la dispoziția statelor membre o serie de instrumente de sprijin pentru absorbția fondurilor structurale dedicate agriculturii. Conform Raportului CE – Rural Finance din martie 2012, în perioada 2007-2013 aproape 300 de astfel de instrumente financiare au fost utilizate în țările UE, dintre care **43% au reprezentat fonduri de creditare, 36% fonduri de capital și 21% - fonduri de garantare.**

S-a estimat că subvenția acoperă doar aproximativ 28% din costul înființării unor culturi în România.

Până în momentul de față, beneficiarii Programului Național de Dezvoltare Rurală din România au putut accesa din acest meniu garanțiile acordate prin schemele de aferente prin fonduri europene iar pe finalul acestei perioade de programare financiară este posibil să se poată bucura de subvenționarea dobânzii pe măsurile de investiții.

Ce se întâmplă însă cu cei care vor să "sară pârleazul" și să treacă de la subzistență la viabilitate economică, dar care nu au ajuns încă la stadiul de a pregăti proiecte pe măsurile PNDR, și care ar avea nevoie de câteva mii de euro să-și finanțeze culturile?

O posibilă soluție vine din direcția microfinanțării, un complement viabil la sectorul bancar pentru finanțarea agriculturii în România.

Acest raport pleacă de la premisa că trebuie să ne folosim de toate instrumentele pe care Uniunea Europeană ni le pune la dispoziție în acest domeniu. Studiul trece în revistă principalele instrumente pe care statul le-a adoptat pentru a sprijini finanțarea agricultorilor mici și mijlocii și vine cu propuneri de completare a acestora.

I. Finanțarea agriculturii de către bănci

La modul generic, interesul instituțiilor de credit pentru sectorul agricol în România a crescut în mod exponențial după aderarea la Uniunea Europeană, care a adus cu sine accesul la fonduri europene dedicate: dacă în 2008 soldul creditelor acordate pentru agricultură, silvicultură și piscicultură era de 5.818 milioane de lei, la sfârșitul anului 2012 acesta ajunsese la 12.069 milioane, prin urmare o creștere de peste 100%.² Cu toate acestea, în termeni relativi, această sumă reprezintă mai puțin de 4% din totalul împrumuturilor acordate în economie, o premisă nu foarte bună/insuficientă pentru transformarea agriculturii într-unul dintre sectoarele strategice ale economiei, după cum stipulează documentele programatice.

Majoritatea micilor producători, înregistrați sau nu ca persoane juridice, nu se încadrează în profilul clientului atractiv pentru bănci: profitabilitatea acestui sector este mai redusă

² Buletinul lunar al BNR, decembrie 2012

comparativ cu alte domenii de activitate, entitățile care solicită creditul sunt de cele mai multe ori start-up-uri și nu dețin un istoric de operațiuni bancare sau de credit ori nu dispun de garanții materiale (sau acestea au o lichiditate scăzută pe timp de criză - ex. imobilele). Folosirea pământului și a altor active agricole drept garanții bancare este profund afectată de volatilitatea crescută a prețurilor.

De partea agricultorului, costurile de administrare ale împrumutului sunt/ pot fi în unele cazuri prea mari comparativ cu valoarea creditului.

Tipuri de credite acordate de sistemul bancar

a) de prefinanțare a subvențiilor ce urmează a fi încasate de la APIA (credite-punte)

- cele mai ușor de accesat, se acordă pe baza prezentării adeverinței APIA și a constituirii garanțiilor aferente. Ex : la CEC Bank termenul este de maximum două zile lucrătoare de la prezentarea adeverinței.

b) co-finanțarea proiectelor prin fonduri europene

c) înființarea, întreținerea și recoltarea culturilor agricole

II. Fondurile de pre-aderare SAPARD și programul "Fermierul"

Întâi au fost fondurile SAPARD, de pre-aderare. Cu scopul stimulării absorbției acestor fonduri dedicate agriculturii, statul a instituit un program care este considerat și astăzi un succes și un model de bună practică, atât de către fermieri, cât și de către agricultori: programul Fermierul.

Aceasta a constat în înființarea, din bugetul național, a unui fond de creditare a beneficiarilor SAPARD în valoare de 680 milioane lei. Prin acest program s-au acordat credite de cofinanțare cu dobândă de 5%, cu o durată de rambursare de 10 ani și o perioadă de grație de până la 5 ani în funcție de scopul investiției.

De asemenea, s-au asigurat garanțiile pentru aceste credite prin fondurile de garantare în proporție de 100%.

Rezultatele au fost foarte bune, iar cifrele sunt grăitoare în acest sens:

Înainte de constituirea acestuia gradul de angajare a fondurilor SAPARD era de 47% și cel de plată de 29%. După apariția programului "Fermierul" gradul de angajare a crescut la 93% iar cel de plată la peste 80%. Numărul de proiecte depuse prin „Programul Fermierul" a fost de 1015.³

De asemenea, statul a intervenit atunci și printr-o schema de garantare. Prin preluarea unei părți din risc, dar și prin monitorizarea suplimentară a întreprinzătorului și a proiectului, fondurile de garantare au permis instituțiilor de credit să-și extindă portofoliul de clienți într-un sector mai greu accesibil din cauza costurilor ridicate (monitorizare și provizionare). De partea cealaltă a baricadei, avantajul pentru beneficiari îl reprezintă scurtcircuitarea procedurilor de executare a contractelor standard de garanție (ipoteci, gajuri), care implică atât costuri suplimentare, cât și o perioadă mai lungă de procesare a dosarului.

Această schema de garantare pe programul SAPARD a fost gestionată prin Fondul de Garantare a Creditului Rural IFN – SA (FGCR) și Fondul Național pentru Întreprinderile Mici și Mijlocii (FNIMM).

Pentru Programul SAPARD, în cadrul acestei scheme de garantare a creditelor din bugetul MADR, a fost alocată FNIMM-ului suma de 39.000.000 Lei pentru care s-au acordat garanții în valoare de 204.078.139 Lei, iar FGCR-ului i-a fost acordată suma de 123.000.000 Lei, pentru care s-au acordat garanții în valoare de 990.727.883 Lei.

III. Instrumente de inginerie financiară pentru susținerea agriculturii pe actuala perioadă de programare

După intrarea în Uniunea Europeană, schema de garantare a creditelor de co-finanțare a proiectelor pe agricultură a fost menținută, instituția care gestionează aceste fonduri fiind tot FGCR. Garanția acordată acum de FGCR are o valoare maximă de 2,5 milioane de euro și acoperă maxim 80% din valoarea finanțării acordate beneficiarului de către instituțiile finanțatoare.

Recent a fost pus în discuție un nou instrument de sprijinire a absorbției banilor europeni pentru agricultură: subvenționarea dobânzii pentru beneficiarii măsurilor de investiții din PNDR.

³ Date MADR

Această măsură este prevăzută în cea de-a unsprezecea propunere de modificare a PNDR, care a fost aprobată în Comitetului de Monitorizare pentru PNDR din cadrul Ministerului Agriculturii în data de 22 februarie 2013 (Decizia nr. 33 din 01.03.2013) și urmează a fi aprobată de Comisia Europeană.

Modificarea H: Amendarea Programului Național de Dezvoltare Rurală prin modificarea capitolului 5.2.7 – introducerea unui sistem de subvenționare a dobânzii cu finanțare din PNDR

Baza legală: Articolul 71(5) din Regulamentul Comisiei (CE) nr. 1698/2005; Articolele 49, 50-52 din Regulamentul Comisiei (CE) nr. 1974/2006

Schema de subvenționare a dobânzilor va fi gestionată de către Agenția de Plăți pentru Dezvoltare Rurală și Pescuit și ar fi aplicabilă beneficiarilor măsurilor 121, 123, 312 și 313 care au/încheie contracte de finanțare cu APDRP și care optează pentru obținerea unui credit cu dobândă subvenționată în condițiile prevăzute în prezenta secțiune.

Subvenția la dobânda ar fi stabilită la nivelul ratei de referință comunicată trimestrial de către Comisie. **Astfel, valoarea totală a subvenției de dobândă (VTSD) s-ar calcula astfel :**

$$VTSD = VD - VR$$

Unde VD= volumul dobânzii totale datorate de beneficiari instituției finanțatoare

Și VR=volumul dobânzilor totale calculate în funcție de dobânda de referință

Un exemplu concret:

La un credit în valoare de 10.000 lei la care banca aplică o dobândă, de ex 12%, adică 1200 lei pe an, beneficiarul ar plăti o dobândă doar de 5,25% (în ianuarie 2013) adică 525 lei pe an, iar Ministerul Agriculturii ar plăti din fonduri europene, diferența de 675 lei pe an, pentru toată perioada de finanțare

APDRP ar aplica un sistem de capitalizare a ratelor anuale reprezentând subvenția la dobândă aferentă creditului aprobat de bancă și virare a acestora către bancă astfel:

- a) APDRP plătește băncii integral dobânda aferentă primului an din perioada creditului la nivelul dobânzii percepute de bancă, cu încadrarea în valoarea totală a subvenției;
- b) APDRP plătește băncii în anul II, valoarea dobânzii lunare calculată la nivelul dobânzii percepute de bancă, cu încadrarea în valoarea totală a subvenției;

- c) începând din anul III, diferența ramasă de plătit din subvenția de dobândă se virează băncii lunar proporțional cu perioada rămasă de rambursat până la sfârșitul anului 2015 pe măsură ce beneficiarul achită băncii dobânda ce cade în sarcina sa;
- d) contravaloarea tranșelor lunare determinate ex-ante și rămase de plată după data de 31 decembrie 2015 se capitalizează și se virează de APDRP în contul instituției bancare înainte de această data și va fi considerată ca și cheltuială eligibilă în cadrul PNDR.

Din perspectiva fermierului, beneficiar al fondurilor europene pe măsurile mai sus menționate, procesul ar decurge în modul următor: beneficiarul duce la bancă contractul de finanțare nerambursabilă încheiat cu APDRP, iar aceasta îi prezintă două variante de rambursare: una cu dobânda nesubvenționată și una cu dobândă subvenționată calculată la nivelul dobânzii de referință comunicată de CE, cu amânare la plata dobânzii de 2 ani.

Modificarea PNDR conține și alte prevederi foarte importante, care ar trebui extinse și pe următoarea perioadă de programare:

-Prelungirea perioadei de acordare a garanțiilor până la sfârșitul anului 2015 (față de 2013, cât era până acum);

-Introducerea posibilității garantării din surse naționale a scrisorilor de garanție bancară emise de băncile comerciale în vederea acordării avansului pentru derularea proiectelor finanțate prin PNDR în scopul evitării unor blocaje în implementarea Programului;

IV. Micro-finanțarea – veriga lipsă

Microcreditarea este un domeniu mai puțin vizibil decât cel creditelor bancare clasice, dar care acoperă un segment important din piață, care, dată fiind structura exploatațiilor agricole din România, ar trebui susținut. Schemele de mai sus sunt insuficiente pentru că se adresează doar beneficiarilor măsurilor de investiții din PNDR, și nu îi sprijină pe cei care încearcă să iasă din zona de semi-subzistență și au nevoie de finanțarea capitalului circulant, de credite de valoare mai mică cu care să-și susțină înființarea noilor culturi.

Pentru împrumuturi de până la 20.000 de lei Patria Credit nu cere garanție, ci numai garanți cu venituri certe, iar până la 5.000 de lei, garanți morali.

Mai ales în anii dificili pentru agricultură, cu condiții nefavorabile (secetă/inundații etc), cererea de credite mare vine din zona producție, mai puțin din cea de investiții, deci exact atunci când majoritatea producătorilor mici și mijlocii au cel mai mare nevoie de lichidități de dimensiuni nu

foarte mari, exact atunci băncile, prin natura activității lor (oferă credite de valoare mai mare) se retrag.

Microcreditul, așa cum este definit de către CE, este împrumutul sub 25.000 € acordat pentru sprijinirea dezvoltării microintreprinderilor și auto-angajabilității.⁴ Acesta are un dublu impact: **unul economic**, fiind un mijloc de creare de activități generatoare de venit, și **unul social**, fiind un mijloc de incluziune socială și, prin urmare, de incluziune financiară. Abordarea lor este una neconvențională, raportând-o la filiera clasică, bancară, dar de multe ori mult mai eficientă pentru beneficiar: au o prezență fizică în teritoriu însemnată, iau decizii de creditare nu doar bazându-se pe niște cifre într-un bilanț, ci deplasându-se uneori în gospodăria omului, vorbind cu acesta, identificând nevoile sale și perspectivele de rentabilitate ale investițiilor ce vor fi realizate. Această abordare este benefică și pentru însăși instituțiile de micro-finanțare: rata de nerambursare a creditelor oferite de instituțiile de micro-finanțare este foarte mică – în jur de 1%.

Însă această abordare "la firul ierbii" vine cu o întreagă serie de costuri suplimentare – cu logistica, cu instruirea financiară, cu consultanța pe planuri de afaceri- costuri care nu sunt de neglijat. Acestea se traduc în nivelul dobânzilor ce îl poate depăși cu mult cel al creditelor bancare - rata se situează în jurul valorii de 15%, însă poate ajunge chiar și la 25%.

În acest moment IFN-urile se împrumută la instituții financiare internaționale la o rată a dobânzii de 8%!

Costul garanției pentru creditele acordate clienților predilecți ai instituțiilor de microfinanțare, cei fără personalitate juridică, deci fără bilanț este de 3,8%. Acest fapt explică de ce din cele 29 de instituții financiar-bancare care au încheiat acorduri bilaterale cu FGCR, doar două sunt instituții de microfinanțare. IFN-urile nu-și permit să contracteze garanții prin FGCR. Trebuie făcut acest comision ajutor de stat.

Instituțiile de microfinanțare activă active în zona rurală ar trebui să poată accesa un fond de împrumut, dedicat **refinanțării**, axat fie pe microcreditarea pentru investiții sau strict pe susținerea activității de producție. Această facilitate financiară ar trebui să aibă și o componentă de asistență tehnică - un subfond pentru educația financiară și antreprenorială a agricultorilor, prin care instituțiile de microfinanțare ar putea intra în parteneriate cu ONG-uri sau alte instituții care derulează activități de training, consultanță, animare comunitară în zona rurală.

⁴ <http://www.european-microfinance.org>

Necesitatea sprijinirii instituțiilor de micro-finanțare este justificată prin trend-ul ilustrat de datele FGCR: în anul 2012 a crescut exponențial numărul de beneficiari ai garanției Fondului - de 4 ori față de anul 2011, iar valoarea medie a unei garanții în portofoliu s-a redus dramatic (cu 82%) . Din aceste evoluții se poate trage concluzia indubitabilă că nevoile de finanțare ale agriculturii au venit din direcția asigurării capitalului de lucru cu sume foarte mici.

Concluzii și recomandări

Având în vedere bunele practici de până acum din agricultura României, stadiul divizării proprietății și coagulării noilor asociații, caracteristicile acestui sector al economiei naționale, nevoilor și potențialului pieței apreciem că fondurile de creditare, schemele de garantare și instrumentele de microcreditare sunt absolut esențiale și extrem de necesare pentru sutele de motoare ale agriculturii naționale, fermierii mici și mijlocii.

Astfel, principalele recomandări de măsuri pe care statul ar putea să le ia în scopul sprijinirii (micro)creditării agriculturii în România pe următorul cadru financiar multianual 2014-2020 sunt:

- ✓ Crearea unui fond de creditare dedicat în principal micro-finanțării, în care împrumuturile să se deruleze atât prin instituții bancare, cât și non-bancare;
- ✓ Subvenționarea dobânzii la creditele de co-finanțare a proiectelor implementate din fonduri europene, acordate atât de către bănci, cât și de instituții financiare non-bancare (micro-finanțatori);
- ✓ **Acceptarea de către APDRP a scrisorilor de confort emise de IFN-uri pentru fermierii care aplică pentru obținerea de finanțare nerambursabilă;**
- ✓ **Acceptarea gajării către IFN-uri a bunurilor cumpărate prin FEADR la APDRP.**
- ✓ Declararea ca ajutor de stat a comisionului de garantare prin FGCR a creditelor oferite agriculturii prin instituții de microfinanțare pentru a determina scăderea dobânzilor;
- ✓ Crearea cadrului legislativ adecvat, care să ofere premisele constituirii unor **fonduri de stat sau mixte (public-private)**, cu participarea producătorilor și a asiguratorilor private, prin care să se atragă banii europeni disponibili pe următoarea perioadă de programare **pentru asigurarea culturilor; sprijinirea formării mutualităților în mediul rural** (cooperative de credit, CAR-uri etc);

- ✓ Pentru ca prețul micro-creditelor să fie mai redus ar fi oportun ca instituțiile de microfinanțare să poată accesa un **fond de împrumut cu capital românesc** (pentru a înlătura costurile legate de riscul valutar), dedicat refinanțării acelor care acordă credite în zona rurală, care să se axeze pe microcreditarea pentru investiții sau strict pe susținerea activității de producție (eventual din fondurile care se întorc din Schema Română de Microfinanțare).

- ✓ De asemenea, *instituțiile de microfinanțare ar trebui să devină eligibile pentru a accesa, în parteneriat cu entitățile cărora li se adresează în mod tradițional, fondurile europene dedicate activităților de informare, facilitare comunitară și incubare de asociații agricole, consultanță pe plan de afacere, întrucât acestea, prin natura activității lor și prezența semnificativă în teritoriu cunosc mai îndeaproape nevoile reale și pot conduce la îndeplinirea viziunii noului PNDR de dezvoltare integrată a agriculturii.*

Această facilitate financiară (fond de investiții/ împrumut pentru instituțiile financiare nonbancare) fond de împrumut ar putea să aibă, pe lângă componenta de refinanțare, o componentă de asistență tehnică -un subfond pentru educația financiară și antreprenorială a agricultorilor-, similară celei cuprinse în programul Jasmine - pe care instituțiile de microfinanțare ar putea s-o acceseze, singure în parteneriate cu ONG-uri care derulează activități de training, consultanță, animare comunitară în zona rurală, sau cu alte instituții de educație.

Acest raport apare în cadrul programului “**Dezvoltare Rurală prin antreprenoriat și asociere**”- inițiat și finanțat de RAF și derulat în parteneriat cu PACT, CIVITAS, FDSC, CMSC, CRPE și CEED.

Conținutul acestui raport nu reprezintă în mod necesar poziția oficială a RAF și a membrilor consorțiului. Opiniile exprimate nu implică automat poziția tuturor experților afiliați CRPE sau a altor instituții și organizații partenere CRPE.

Credit foto copertă: Money tree by Kkays2 via stockfreeimages.com

© CRPE mai 2013
Centrul Român de Politici Europene
Știrbei Vodă nr. 29, Etaj 2
București
office@crpe.ro
Tel. +4 0371.083.577
Fax. +4 0372.875.089

Pentru mai multe detalii despre CRPE vizitați pagina **www.crpe.ro**